

RENOVACIJOS APMOKĖJIMO PER SĄSKAITAS UŽ ENERGIJĄ SCHEMŲ TAIKymo SKIRTINGOSE ŠALYSE GAIRĖS Lietuva

2022
BALANDIS

This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement No 847056.

Teisinis pranešimas

Visa atsakomybė už šio leidinio turinį tenka autoriams. Tai nebūtinai atspindi Europos Sąjungos nuomonę. Nei EASME (Mažųjų ir vidutinių įmonių reikalų vykdomoji įstaiga), nei Europos Komisija neatsako už jokią leidinyje esančios informacijos panaudojimą.

Visos teisės saugomos. Jokia šio leidinio dalis negali būti verčiama, atkurta, laikoma paieškos sistemoje arba perduota bet kokia forma ar bet koku būdu, elektroniniu, mechaniniu, fotokopijavimo, įrašymo ar kitaip, be leidėjo rašytinio leidimo. Daugelis pavadinimų, kuriuos gamintojai ir pardavėjai naudoja siekiant atskirti savo produktus, yra prekių ženklai. Šių pavadinimų minėjimas bet koku būdu nereiškia, kad šių pavadinimų naudojimas yra teisėtas be prekių ženklo sutikimo.

Ataskaitos Nr.	D3.5
Platinimo lygis	Viešas
Darbo paketas	WP3
Pagrindinis gavėjas	„adelphi“
Papildomas (-i) gavėjas (-ai)	„Creara“, „Epta Prime“, Lietuvos energetikos institutas
Autoriai	Aušra Pažėraitė, Rolandas Urbonas, Ramūnas Gatautis
Bendraautoriai	Anja Crusius, Hannah Froehle, Sophia Stock
Peržiūrėjo	Paolo Michele Sonvilla, Sophia Stock
Išleidimo data	2022 m. kovo 9 d.

Šis projektas finansuojamas Europos Sąjungos mokslinių tyrimų ir inovacijų programos „Horizontas 2020“) lėšomis, dotacijos sutarties Nr. 847056.

TURINYS

1	Ivadas.....	4
2	Pradžia.....	7
2.1	Apmokėjimo per sąskaitas koncepcija.....	7
2.2	Skirtingi apmokėjimo per sąskaitas schemų tipai	8
2.3	Postūmio suteikimas ES lygiu	10
3	Apmokėjimo per sąskaitas taikymo nacionalinės gairės.....	12
3.1	Pagrindinės įžvalgos	12
3.2	Lietuvos konteksto apžvalga.....	13
3.3	Apmokėjimo per sąskaitas schemų Lietuvoje taikymas: iššūkiai ir sprendimai	14
4	Pasibaigus „RenOnBill“ projektui	18
5	Bibliografija	20

Santrumpos ir akronimai

- DSO** (angl. Distributon System Operator) Elektros skirstymo tinklo operatorius
- EPC** (angl. Energy Performance Contracting) Energijos vartojimo efektyvumo didinimo priemonių diegimo sutartis
- OBF** Finansavimas per sąskaitas
- OBR** Apmokėjimas per sąskaitas
- OBS** Apmokėjimo per sąskaitas schema
- TOB** Tarifikuotas apmokėjimas per sąskaitas

1 ĮVADAS

Pagrindiniai faktai

Siekiant Europos Komisijos ilgalaikės energetikos efektyvumo didinimo vizijos iki 2050 m. įgyvendinimo, būtina iš esmės padidinti kasmet atnaujinamų pastatų kiekį, t. y. nuo dabartinio 1 % (apytiksliai, priklausomai nuo šalies) iki bent 2,3 %. Šiam tikslui pasiekti labai svarbi yra kompleksinė pastatų modernizacija (renovacija), leidžianti sutaupyti virš 60 % pirminės energijos. Šios priemonės įgyvendinimas reikalauja itin didelių išlaidų, todėl nauji ir inovatyvūs renovacijos finansavimo būdai yra itin svarbūs. Pastatų renovacijos apmokėjimo per sąskaitas už energiją schemos yra esminė gyvenamųjų pastatų kompleksinės renovacijos finansavimo iš privataus kapitalo fondų inovacija.

„RenOnBill“ projektas

„RenOnBill“ (2019 m. gegužė – 2022 m. balandis) yra Europos Komisijos mokslinių tyrimų ir inovacijų programos „Horizontas 2020“ finansuojamas projektas. Projekto tikslas yra padidinti investicijas į gyvenamųjų pastatų renovaciją skatinant jos apmokėjimo per sąskaitas schemų diegimą ir plėtrą, pagrįstą energijos tiekimo įmonių ir finansų institucijų bendradarbiavimu. Renovacijos apmokėjimo per sąskaitas schemos (angl. „On-bill scheme“, OBS) – tai pastatų renovacijos finansavimo būdas, sąskaitas už įgyvendintą pastato renovacijos projektą apmokant per sąskaitas, pateikiamas vartotojui kartu kitų komunalinių paslaugų sąskaitomis. Tokios schemos leidžia pastato savininkams statinio kompleksinio atnaujinimo išlaidas apmokėti ne iškart po rangos darbų atlikimo, o per tam tikrą laikotarpį.. Komunalinių paslaugų / energijos tiekimo įmonė atlieka pradinę investiciją, o komunalinių paslaugų / energijos tiekimo įmonės klientas vėliau apmoka investiciją periodiniais mokėjimais kartu su sąskaitomis už komunalinius patarnavimus.

„RenOnBill“ projektas vykdomas keturiose tikslinėse valstybėse: Ispanijoje, Italijoje, Lietuvoje ir Vokietijoje. Kiekvienoje iš šių tikslinių valstybių, projekto partneriai sukūrė nacionalines suinteresuotųjų šalių platformas, skirtas informuoti apie renovacijos apmokėjimo per sąskaitas už energiją schemų taikymo procesą nacionaliniu lygiu. Ispanijoje, Italijoje ir Lietuvoje, trys energetikos įmonės - projekto partnerės sudarė projekto konsorciumą, teikiantį praktines įžvalgas apie renovacijos apmokėjimo per sąskaitas verslo modelių taikymo ypatumus savo atitinkamame nacionaliniame kontekste.

„RenOnBill“ projekto partneriai

Kas yra gairės?

Šios „RenOnBill“ projekto komandos parengtos apmokėjimo per sąskaitas schemų taikymo gairės skirtos analizuoti galimas apmokėjimo per sąskaitas už energiją taikymo kliūtis ir siūlyti sprendimus, kurie galėtų suteikti apmokėjimo per sąskaitas schemoms palankesnę nacionalinę sistemą. Tokiu būdu šios gairės skleidžia žinias apie apmokėjimo per sąskaitas taikymo potencialą Lietuvos rinkoje ir pasibaigus pačiam „RenOnBill“ projektui.

Šių gairių tikslai yra:

- ✓ didinti informacijos sklaidą apie renovacijos apmokėjimo per sąskaitas už energiją schemas;
- ✓ remiantis 3 metų moksliniais tyrimais skleisti žinias apie apmokėjimo per sąskaitas schemų taikymo patirtį Europoje,;
- ✓ supažindinti su skirtingais renovacijos apmokėjimo per sąskaitas už energiją tipais;
- ✓ duoti postūmį gyvenamųjų pastatų energetinei renovacijai Europos Sąjungoje;
- ✓ padėti pagrindą renovacijos apmokėjimo per sąskaitas schemų taikymui Lietuvoje;
- ✓ išsiaiškinti, renovacijos apmokėjimo per sąskaitas schemų taikymo Lietuvoje iššūkius ir galimus sprendimus.

Šios gairės nėra išsamios gairės kaip vystyti apmokėjimo per sąskaitas verslo modelį. Šiuo tikslu „RenOnBill“ projektas parengė ir paskelbė „Apmokėjimo per sąskaitas verslo modelio plėtojimo gaires“, pateikiančias išsamią metodiką, kuria energetikos įmonės gali vadovautis pradėdamos apmokėjimo pagal sąskaitas programą. Be to, šiose gairėse nėra išsamios informacijos apie pastatų renovacijos rinką Lietuvoje, kadangi ši informacija pateikta ataskaitoje [„Gyvenamųjų pastatų renovacijos rinka Vokietijoje, Italijoje, Lietuvoje ir Ispanijoje“](#) (paskelbta 2020 m. gegužės mėn.). Taip pat, ataskaita [„Gyvenamųjų pastatų sektoriaus stiprinimas pasitelkiant renovacijos apmokėjimo per sąskaitas schemas – Taikymo potencialas ES“](#) (paskelbta 2020 m. lapkričio mėn.) pateikia išsamią dešimties potencialių apmokėjimo per sąskaitas sistemų taikymo analizę.

Rekomenduojama skaityti toliau

Ataskaitoje **„Gyvenamųjų pastatų renovacijos rinka Vokietijoje, Italijoje, Lietuvoje ir Ispanijoje“** (2020 m. gegužės mėn.) išsamiai analizuojami pagrindiniai duomenys, motyvuojantys veiksniai ir iššūkiai, susijusiję su gyvenamųjų pastatų renovacija keturiose „RenOnBill“ tikslinėse šalyse. Apie kiekvieną šalį pateikiamas esamų šalies pastatų charakteristika ir kiekybinis vertinimas, pagrindinės pastatų renovacijos tendencijos, valstybinio reguliavimo sistema, potencialus pastatų renovacijos poveikis nekilnojamo turto rinkoje ir nacionaliniu lygiu prieinamos pastatų renovacijos finansavimo schemos. Ataskaitoje išnagrinėti įvairūs renovacijos proceso geroji praktika ir pagrindiniai iššūkiai. ,

Ataskaitoje **„Gyvenamųjų pastatų sektoriaus stiprinimas pasitelkiant apmokėjimo per sąskaitas schemas – Taikymo potencialas ES“** (2020 m. lapkričio mėn.) aprašytos dešimt verslo modelio sistemų, pritaikomų Europos kontekstui: akcentuojami du bendrieji modeliai „(standartinio) apmokėjimo per sąskaitas finansavimo“ ir „(standartinio) apmokėjimo per sąskaitas“, ataskaitoje aprašyti galimi renovacijos apmokėjimo per sąskaitas už energiją variantai esant skirtingoms paslaugų infrastruktūros bei finansinių susitarimų tipams.

Energijos tiekimo įmonėms ir kitiems rinkos dalyviams, suinteresuotiems plėtoti renovacijos apmokėjimo per sąskaitas už energiją gyvenamųjų pastatų energetinei renovacijai paslaugą, **„Apmokėjimo per sąskaitas verslo modelio plėtros gairės“** (2022 m.) pateikia praktinių patarimų. Gairės veda energijos tiekimo įmones nuo pat proceso pradžios, aptaria nacionalinės ir vietos sistemos sąlygas ir atlieka energijos tiekimo įmonių strateginių pageidavimų analizę, padėsiančią įvertinti apmokėjimo per sąskaitas pasiūlymų įgyvendinimo galimybes. Skaitytojas supažindinamas su pastatų renovacijos apmokėjimo per sąskaitas už energiją variantų privalumais ir trūkumais.

Visa gairėse pateikta informacija grindžiama „RenOnBill“ projekto 2019–2021 m. vykdytais tyrimais. Atlikus nacionalinių teisės aktų analizę, projekto dalyviai aktyviai bendradarbiavo su nacionalinių suinteresuotųjų subjektų bendruomenėmis Ispanijoje, Italijoje, Lietuvoje ir Vokietijoje, siekiant įgyti ir plėtoti žinias bei įžvalgas, gautas bendradarbiaujant su energijos tiekimo įmonėmis, finansų institucijomis ir kitais susijusiais dalyviais. Vyko nuolatiniai informacijos mainai pasitelkiant pokalbius, prototipų aptarimo seminarą, internetinę apklausą, apskritąjį stalą ir dvišales diskusijas. Be to, „RenOnBill“ projektas reguliariai konsultavosi su trimis konsorciūmams priklausančių energijos tiekimo įmonių specialistais ir jų vadovybe, tokiu būdu gaunant vertingą išorės analizę.

Kam skirtos gairės?

Šios gairės skirtos padėti politikos formuotojams, energetikos reguliavimo institucijoms ir kitiems atstovams iš energetikos ir finansų sektoriaus suprasti renovacijos apmokėjimo per sąskaitas už energiją schemų taikymo potencialą bei įtakoti sprendimų priėmimą atsižvelgiant į inovatyvius renovacijos finansavimo instrumentus gyvenamųjų pastatų sektoriuje.

Tai bus naudingas dokumentas energijos tiekimo įmonėms, finansų institucijoms, politikos formuotojams, energetikos reguliavimo institucijoms, mokslo įstaigoms ir visiems, kurie suinteresuoti padidinti gyvenamųjų pastatų renovacijos mastą Europoje pasitelkiant inovatyvius instrumentus, skatinančius privatų finansavimą.

2 Pradžia

2.1 Apmokėjimo per sąskaitas koncepcija

Apmokėjimo per sąskaitas schemos (OBS) skirtos palengvinti gyvenamųjų pastatų renovacijos projektus, didinančius energijos vartojimo efektyvumą juose. Toks gyvenamųjų pastatų renovaciją skatinančių iniciatyvų poreikis yra neginčijamas: Europos Sąjungoje gyvenamieji pastatai šiuo metu suvartoja daugiau nei 25 procentus ES pirminės energijos. Daugelio pastatų energetinio efektyvumo stoka aiškiai ragina imtis klimatui palankių veiksmų, tačiau tokių pagerinimų įgyvendinimas gyvenamuosiuose pastatuose iki šiol buvo per lėtas. Kompleksinė pastatų renovacija dažnai yra brangi ir namų savininkams neretai stinga lėšų investuoti į tokį efektyvumo didinimą. Arba, nuomojamo būsto atveju, pastato savininkas gali turėti nepakankamai finansinių iniciatyvų investuoti į energetinį efektyvumą, kadangi ne jis, nuomininkai yra atsakingi už sąskaitų už energiją apmokėjimą. Be to, nuomininkai paprastai nelinkę investuoti į nuosavybę, kuri jiems nepriklauso. OBS gali padėti sumažinti ir netgi įveikti šias ir daugelį kitų kliūčių, dažnai trukdančių energetinio efektyvumo projektams.

Pagal OBS, energijos tiekimo ar komunalinių paslaugų įmonė finansuoja pastato renovaciją arba atskiros priemonės instaliavimą, kad pagerintų energetinį efektyvumą pastate. Energijos „galutinis naudotojas“ – paprastai pastato arba atskiro buto gyventojas – investicijas išlaidas apmoka periodiniais mokėjimais kartu su sąskaitą už komunalines paslaugas (iš čia ir pavadinimas „per sąskaitas“). Daugelis OBS sukurtos pagal vadinamąją „auksinę taisyklę“, t. y., kad sąskaitos išlaidų požiūriu būtų neutralios, t. y., dėl renovacijos sumažėja išlaidos už energiją, ir tai kompensuoja papildomas išlaidas, patiriamas dėl energetinio efektyvumo investicijų apmokėjimo.

Renovacijos apmokėjimo per sąskaitas už energiją programų dalyviai išlošia skirtingais būdais: galutiniai naudotojai (įskaitant turinčius mažas pajamas) turi

„Kuo apmokėjimo per sąskaitas schemos skiriasi nuo sutarčių dėl energijos vartojimo efektyvumo (EPC arba ESCO)?“

Renovacijos apmokėjimo per sąskaitas už energiją schemos ir sutarčių dėl energijos vartojimo efektyvumo (EPC) modeliai panašūs (priklausomai nuo schemos / modelio) tuo, kad jie apima energetinio efektyvumo didinimo investicijas, kurių išlaidas iš pradžių padengia paslaugų teikėjas (pvz., komunalinių paslaugų įmonė arba energijos taupymo paslaugų bendrovė (ESCO)), o ne pats galutinis vartotojas. Abiejų schemų atvejais galutiniams vartotojams siūlomas energetikos paslaugų „vieno langelio“ principas.

Vis dėlto, sutartyse dėl energijos vartojimo efektyvumo (EPC) paprastai yra siūloma energijos sutaupymo garantija (pvz., bendru taupymu), tuo tarpu renovacijos apmokėjimo per sąskaitas už energiją schemose paprastai tokios garantijos nėra. Iš tiesų, siūlyti energijos sutaupymo garantijas gyvenamųjų pastatų sektoriuje įprastai nėra patrauklu dėl mažų investavimo apimčių vienai intervencijai gyvenamųjų pastatų sektoriuje ir dėl sunkumų kontroliuoti gyvenamojo būsto galutinio naudotojo energijos suvartojimo elgseną.

Kadangi EPC sutartys yra orientuotos į energetinio efektyvumo didinimo investicijas objektuose, kuriuose energijos suvartojimą galima kontroliuoti (pvz., gatvių apšvietimas, komerciniai pastatai, pramonė), apmokėjimo per sąskaitas schemos gali būti tinkama alternatyva segmentuose, kuriuose EPC pasiekia savo galimybių ribas, t. y., gyvenamųjų pastatų segmente.

naudos iš mažesnių energijos sąskaitų ir pagerinto būsto, o energijos tiekimo įmonės turi galimybę tapti lyderėmis žaliosiose iniciatyvose ir atitikti reguliavimo tikslus. Labiau kompleksinių apmokėjimo per sąskaitas schemų atveju, energetikos įmonės taip pat gali pasidalyti neapmokėtų energijos sąskaitų nuostolių riziką su bendradarbiaujančiomis finansų institucijomis, kurios savo ruožtu gauna naudos iš esamų santykių tarp energetikos įmonių ir jų klientų. Galiausiai, ir galbūt svarbiausia, apmokėjimo per sąskaitas programos gali duoti naudos visuomenei sumažindamos šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas iš energijos gamybos.

2.2 Skirtingi apmokėjimo per sąskaitas schemų tipai

Priklausomai nuo finansavimo šaltinio, yra du pagrindiniai mechanizmai, taikomi renovacijos apmokėjimo per sąskaitas už energiją programoms: *finansavimas* per sąskaitas (OBF, angl. On-Bill Financing) ir *apmokėjimas* per sąskaitas (OBR, angl. On-Bill Repayment). **OBF** schemoje, investiciją renovacijai suteikia ir renovacijos išlaidas padengia energetikos įmonė nuosavomis arba viešosiomis lėšomis, o galutinis naudotojas apmoka renovacijos išlaidas kartu su sąskaita už energiją. OBF schemoje energijos tiekimo įmonės veiksmai gali būti suprantami kaip kredito suteikimas pastato savininkui. Tuo tarpu OBR schemose dalyvauja trečiosios šalies finansavimo institucija kaip kapitalo teikėja. **OBR** schemose, dalyvaujančios finansų institucijos gali per deponavimo sąskaitą¹ pervesti kapitalą energetikos įmonei arba suteikti finansus tiesiogiai paslaugos teikėjui, kuris įgyvendina energetinio efektyvumo priemonę.

Renovacijos apmokėjimo per sąskaitas už energiją schemų variantai yra **OBRSPV**, **OBRM** ir **DSOF**.

OBRSPV (apmokėjimo per sąskaitas per specialiosios paskirties įmonę, angl. On-Bill Repayment Model via a Special Purpose Vehicle) atveju, schemos vykdymui įsteigiama specialiosios paskirties įmonė (SPV). Šiame modelyje, „pradininkai“ (energetikos įmonė ir renovacijos paslaugų teikėjas) siūlo projektų paketą SPV, kuri įvertina jų investicinį patrauklumą, gauna kapitalą iš finansų institucijos ir nukreipia kapitalą pradininkams.

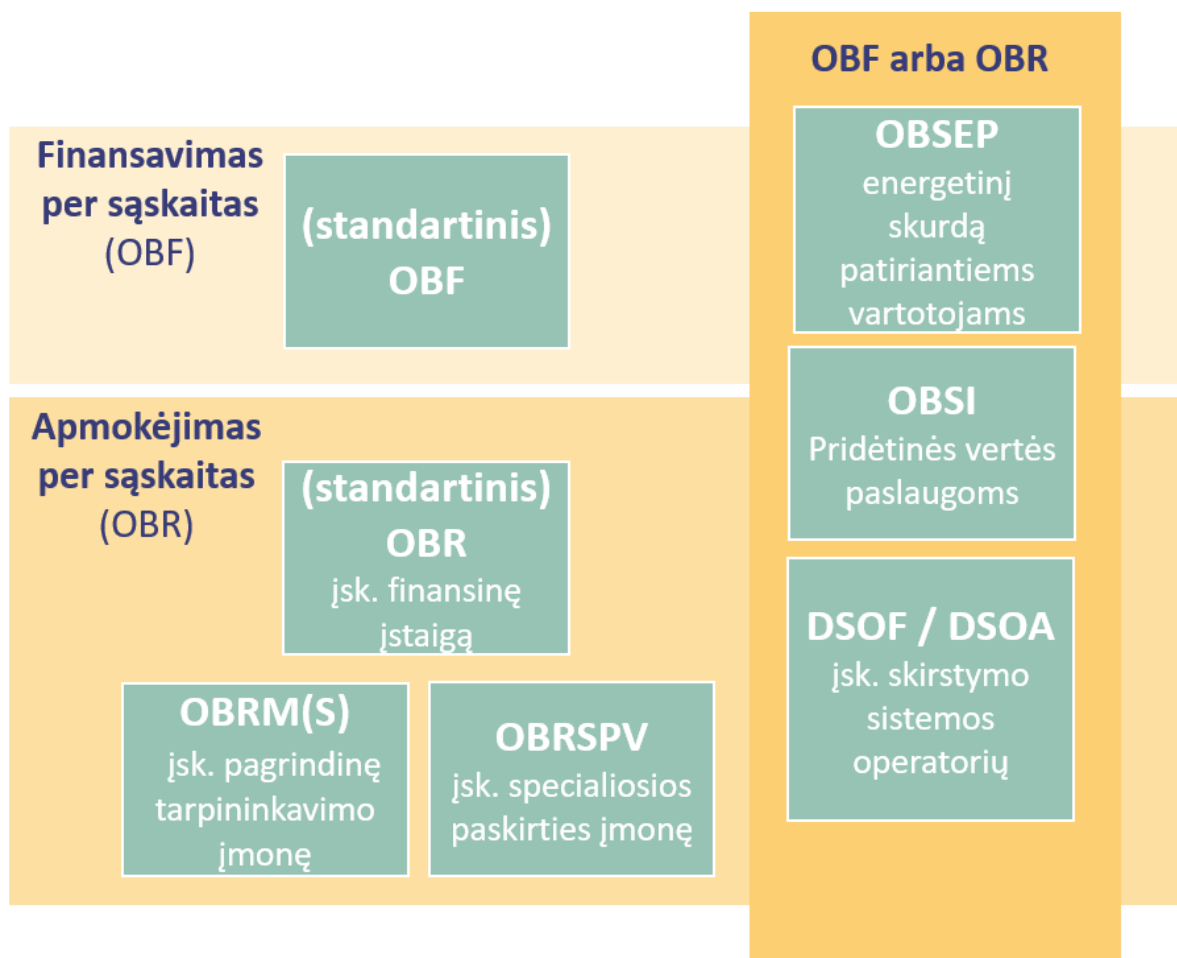
OBRM (apmokėjimo per sąskaitas, vykdomo per pagrindinę tarpininkavimo įmonę, angl. On-Bill Repayment Model Operated through a “Master Servicer”) modelis apima pagrindinę tarpininkavimo įmonę, kuri, skirtingai nuo OBRSPV, yra ne investuotoja, o paslaugų teikėja, galimai kontroliuojama valstybės institucijos. Pagrindinė tarpininkavimo įmonė analizuoja energetikos įmonės siūlomas investavimo galimybes ir valdo įvairias apmokėjimo per sąskaitas operacijas rinkoje kaip prižiūrimoji ir tarpininkavimo įstaiga. Pagrindinės tarpininkavimo įmonės paslaugos neturi apsiriboti viena energetikos įmone ar finansų institucija, o šios paslaugos siūlomos visoms suinteresuotoms energetikos įmonėms ir finansų institucijoms.

¹ Deponavimo sąskaita yra OBR schemoje dalyvaujančios finansų institucijos laikinas lėšų depozitas. Energetikos įmonė pasilieka lėšas, kol tarp finansų institucijos ir galutinio naudotojo bus sudarytas sutartinis susitarimas dėl OBR schemos. Tokiu būdu deponavimo sąskaitoje padėtos lėšos nėra skola ar paskola energetikos įmonei.

OBR arba OBF schema taip pat gali būti sukurta kaip **DSOF**, kuri apima paskirstymo sistemos operatorių (DSO), kuris veikia kaip tarpininkas (**F**). Kadangi DSO yra atsakingas už tinklų skirstomą elektrą / gamtines dujas ir paprastai yra monopolijos, DSO gali žymiai paskatinti renovacijos apmokėjimo per sąskaitas schemų plėtrą. DSO palengvina apmokėjimo per sąskaitas schemą surinkdamas apmokėjimus iš galutinių naudotojų per DSO mokestį ir perduodamas juos energetikos įmonei, kuri padengė pradinės energetinio efektyvumo (EE) investicijų išlaidas. Italijoje, pavyzdžiui, DSO jau surenka pinigus iš klientų ir perduoda juos trečiosioms šalims (pvz., vyriausybiniams agentūroms). Tokia tvarka leidžia galutiniams naudotojams keisti savo energijos tiekėją ir tęsti apmokėjimus per sąskaitas, kadangi DSO mokestis gali būti perkeltas į kliento pasirinkto naujo energijos tiekėjo sąskaitą. Tarpininko vaidmuo gali potencialiai būti perduotas skirtingam subjektui, įsteigtam reguliuotojo ar vyriausybės.

Kitos galimos apmokėjimo per sąskaitas schemos apima **OBSEP** (nukreiptos į energetinį skurdą patiriančius vartotojus), **OBSI** (schema, skatinanti pridėtinės vertės energetikos paslaugų pardavimą, pvz., elektrinių automobilių krovimo kolonėlių) ir **DSOA** (schema, kurioje DSO aktyviai bendradarbiauja su galutiniais naudotojais). Tolesniame paveiksle pateikiama įvairių apmokėjimo per sąskaitas schemų formų apžvalga.

Paveikslas: skirtingų apmokėjimo per sąskaitas schemų tipų apžvalga

Išsamią informaciją apie visas apmokėjimo per sąskaitas schemas galima rasti „RenOnBill“ ataskaitoje [„Gyvenamųjų pastatų sektoriaus stiprinimas pasitelkiant apmokėjimo per sąskaitas schemas – Taikymo potencialas ES“](#).

2.3 Postūmio suteikimas ES lygiu

Apmokėjimo per sąskaitas schemomis siekiama pagreitinti gyvenamųjų pastatų renovacijos tempus tuo metu, kai yra stiprus įsipareigojimas kovoti su visuotiniu atšilimu. **Europos Sąjunga yra įsipareigojusi atlikti labai svarbų vaidmenį kovoje su klimato kaita.** Siekdama veikti laikantis Paryžiaus susitarimo tikslų, Europos Komisija 2019 metais priėmė Europos žaliąjį kursą, kuris nurodo Europos Sąjungai permąstinti kryptį link neutralaus poveikio klimatui. Šis siekis buvo patvirtintas 2020 m. nustatant tikslą sumažinti viduje išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį 55 %, lyginant su 1990 m. lygiu iki 2030 m. ir pasiekti neutralų poveikį klimatui iki 2050 m. Tai nustato aiškius tikslus artimiausiems metams.

Kai kurie ES klimato politikos veiksmai

Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinys – 2021 m. liepos mėn.

Priemonių rinkinyje peržiūrimi dabartiniai su klimatu, energetika ir transportu susiję teisės aktai. Jame pateikiami teisės aktų pasiūlymai ir pakeitimai esamiems reglamentams, kad jie atitiktų poveikio klimatui neutralumo tikslą.

Renovacijos banga – 2020 m. spalio mėn.

Europos Komisijos paskelbta strategija, skirta paskatinti renovaciją „darant pastatus ekologiškesnius, kuriant darbo vietas ir gelbstint gyvybes“. Ja siekiama padvigubinti dabartinės energetinio efektyvumo renovacijos koeficientą, kuris šiandien yra vos apie 1 % renovuojamų pastatų per metus.

Žaliasis kursas parengtas kaip holistinis politikos požiūris, pabrėžiantis visų ES veiksmų ir politikos krypčių svarbą prisidedant prie jo tikslų. Per pastaruosius metus ES priimta įvairi politika rodo skubų poreikį ir stiprią valią veikti.

Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių paketas („Fit for 55“) peržiūri dabartinius teisės aktus, kad jie atitiktų bendrą tikslą sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį 55 % iki 2030 m. Pastatų sektorius, kuris atsakingas už daugiau nei trečdalį išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų, yra ypač svarbus siekiant nustatytų tikslų. Todėl ES priėmė **„Renovacijos bangą“** kaip centrinę strategiją. Ji orientuota į pastatų sektoriaus išmetamo anglies dioksido kiekio mažinimą, ekonomikos atkūrimą ir kovą su energetiniu skurdu. Privačių ir viešųjų pastatų renovavimas atlieka svarbų vaidmenį įgyvendinant energetinio efektyvumo tikslus pastatų sektoriuje.

Vis dėlto, **finansavimo reikalavimai** siekiant šių tikslų yra aukšti; įskaitant investicijų poreikius

energetiniam efektyvumui pastatuose, kurie skaičiuojami 90 mlrd. eurų per metus. Norint pasiekti šį skaičių, būtina sutelkti privatų kapitalą, kuris dalyvautų viešojo sektoriaus investicijose. Čia gali pasitarnauti apmokėjimo per sąskaitas schemas (OBS). Tai yra įrankiai, skirti įtraukti energetikos įmones ir finansų institucijas į energetinio efektyvumo finansavimą, kuris gali padėti pašalinti kai kurias egzistuojančias kliūtis energetinio efektyvumo investicijoms.

Apmokėjimo per sąskaitas schemų panaudojimas pasirodė perspektyvus ir naudingas **Šiaurės Amerikos kontekste**, kur apmokėjimo per sąskaitas schemas buvo įvestos dar 1987 metais ir nuo tada smarkiai augo. Buvo plėtojamos įvairios schemas, dauguma jų pagrįstos sistema „mokėk taupydamas“ (angl. PAYS), kuri leidžia nuomininkams arba savininkams imtis energetinio efektyvumo priemonių nepatiriant išankstinių išlaidų. Pritaikius OBS prie vietos rinkos ir strateginių poreikių, schemas tapo sėkmingu instrumentu JAV ir Kanadoje.

„RenOnBill“ yra pirmasis išsamus mokslinių tyrimų ir inovacijų projektas, pažvelgiantis į OBS Europos kontekste. Projektas baigėsi 2022 m. balandžio mėn. ir jo metu buvo surinktas didelis kiekis informacijos apie OBS Europos kontekste. Šiose gairėse glaustai pateikiamos išvados, atskleidžiančios dabartines diskusijas ir tolesnius žingsnius OBS taikymui Lietuvoje. Gairėse dėmesys skiriamas galimiems sprendimams, kurie galėtų įveikti kliūtis ir iššūkius, identifikuosius įvairiuose „RenOnBill“ projekto etapuose.

3 Apmokėjimo per sąskaitas taikymo nacionalinės gairės

3.1 Pagrindinės įžvalgos

Vienas iš pagrindinių faktorių, įtakančių apmokėjimo per sąskaitas schemas (OBS) Lietuvoje – ar jos gali būti įgyvendintos atsižvelgiant į nacionalinę ir ES politiką, subsidijas ir reglamentus. Pagrindinis esamų energetinės renovacijos finansavimo instrumentų privalumas yra didelė valstybės finansinė parama. Bet kokia schema be valstybės paramos atrodo mažiau patraukli.

Šiomis gairėmis siekiama suteikti vertingų įžvalgų apie apmokėjimo per sąskaitas taikymo potencialą Lietuvos kontekste, pasinaudojant kokybiniais duomenimis, surinktais konsultacijose su Lietuvos suinteresuotaisiais subjektais vykdant „RenOnBill“ mokslinių tyrimų projektą.

Politikos / reglamentavimo kontekstas Lietuvoje pasižymi didele valstybės parama kompleksinei energetinei pastatų renovacijai. Esama vyriausybės paramos programa, skirta kompleksinei daugiabučių namų renovacijai, padengia 30–40 % renovacijos išlaidų. Todėl alternatyvios schemas, tokios kaip OBS, be paramos nėra patrauklios.

Energetikos įmonės, su kuriomis konsultuotasi „RenOnBill“ projekto metu, neparodė aktyvaus susidomėjimo OBS. Taip yra dėl kelių priežasčių: didesniuose miestuose įsikūrusioms centrinio šildymo įmonėms neleidžiama vykdyti jokios rekonstrukcijos / renovacijos pastatuose dėl piktnaudžiavimo monopoline galia pavojaus. Taip pat, bet kokia energetinė įmonė, norinti teikti kreditą, turi gauti licenciją. Lietuvoje nėra specialių įstatymų, reguliuojančių nuomojamo būsto rinką. Todėl tik nuomotojas gali priimti sprendimą dėl energetinės renovacijos priemonių. Taigi, butų savininkus nelabai domina renovacija, nes tik nuomotojas gauna naudos iš mažesnių sąskaitų už energiją po energetinės renovacijos.

Finansinis kontekstas Lietuvoje pasižymi gana aukštu infliacijos lygiu. Todėl energetikos įmonės svarstytų investuoti į kokią nors renovacijos schemą tik jei ji užtikrintų mažiausiai 8 % vidinę grąžos normą (IRR). Vidutinė investicija vienam renovacijos projektui turi būti ne mažiau kaip 4 mln. Eur. Tai padengtų 100–150 butų renovaciją. Ištiesiems pastatų blokams arba daugiabučiams namams, minimali investicija būtų 20 mln. Eur. Energijos kainos auga (centrinio šildymo, gamtinių dujų ir elektros), bet (dar) nėra tokios aukštos, kad paskatintų energetinės renovacijos projektus. Statybų sektorius Lietuvoje smarkiai plečiasi. Vystoma daug didelio masto statybų projektų, ir šie projektai rodo aukštas pelno maržas. Renovacijos projektai pasižymi tiek maža palūkanų norma, tiek valstybine parama, nes tai yra pagrindiniai faktoriai, dėl kurių renovacija tampa patrauklia renovacijos klientams. Tai nėra patrauklu finansų institucijoms, siekiančiomis maksimaliai padidinti savo finansinius rezultatus.

Techninis kontekstas Lietuvoje pasižymi kvalifikuotų renovacijos specialistų poreikiu energetikos įmonėse, nes teikti energetinės renovacijos paslaugas šioms įmonėms būtų naujovė. Mažesnėse savivaldybėse labai reikia renovacijos ekspertų. Taip pat gali reikėti tam tikrų naujų vadovaujamųjų kvalifikacijų renovacijos projektams valdyti.

Visuomenės ir kitų suinteresuotųjų subjektų informuotumas energetinės renovacijos arba apmokėjimo per sąskaitas schemas klausimais Lietuvoje laikomas mažu. Suinteresuotieji subjektai, su kuriais buvo konsultuotasi „RenOnBill“ projekto metu, nurodė informacijos trūkumą ir tinkamą švietimą renovacijos klausimais. Pagrindinės išvados po konsultacijų su suinteresuotaisiais subjektais Lietuvoje yra:

- reikalingi reglamentavimo ir teisiniai pakeitimai, kad būtų parengtos naujos procedūros, kurios būtų taikomos valstybės remiamoms OBS;
- augančios energijos kainos nėra tokios, kurios paspartintų renovacijos procesą;
- didelė valstybės parama kompleksinei energetinei renovacijai griauja kitų schemų, kurioms parama nenumatoma, patrauklumą;
- centrinio šildymo įmonėms neleidžiama atlikti jokios rekonstrukcijos / renovacijos pastatuose didesniuose miestuose dėl piktnaudžiavimo monopoline galia pavojaus;
- bankai yra mažai arba visai nesuinteresuoti finansuoti renovacijos projektus;
- mažesnėms / savivaldybės energetikos įmonėms gali trūkti techninio personalo ir valdymo gebėjimų procesui valdyti;
- suinteresuotieji subjektai yra prastai informuoti ir supažindinti su galimomis renovacijos priemonėmis (finansiniais ir techniniais aspektais, renovacijos privalumais ir t. t.).

Todėl dabartinė situacija Lietuvoje kalbant apie apmokėjimo per sąskaitas taikymą yra vertinama kaip „visuotinis skepticizmas“.

3.2 Lietuvos konteksto apžvalga

2021 m. kovo mėn. Lietuvos vyriausybė pritarė ilgalaikiai renovacijos strategijai. Strategijoje numatoma renovuoti maždaug 99 000 pastatų (įskaitant beveik 10 000 daugiabučių namų) iki 2030 m. ir vėliau maždaug 436 000 pastatų (įskaitant 30 000 daugiabučių namų) iki 2050 m. Pasiekus šiuos tikslus, pirminės energijos suvartojimas gali būti sumažintas 60 % iki 2050 m.

Lietuvos reglamentavimo ir politikos instrumentai, tokie kaip Nacionalinė energetikos strategija ir Vyriausybės daugiabučių namų atnaujinimo programa, numato renovaciją kaip pagrindinį būdą didinti gyvenamųjų pastatų energijos vartojimo efektyvumą.

Vyriausybė skatina kompleksinę renovaciją (įskaitant išorinių atitvarų apšiltinimą ir atnaujinant pastato inžinerines sistemas), kad būtų pasiektas maksimalus efektyvumas. Nacionalinė daugiabučių namų atnaujinimo finansavimo programa numato valstybės paramą projekto parengimui ir rangos darbams, lengvatinę paskolą statybos darbams, taip pat dotacijas mažas pajamas gaunantiems asmenims. Pagal šią programą Lietuvos Vyriausybė ketina kasmet kompleksškai atnaujinti 500 daugiabučių namų. Šiuo metu taikoma Vyriausybės parama daugiabučių namų atnaujinimo projektams apima 30 proc. subsidiją statybos darbams ir paskolų grąžinimą mažas pajamas gaunantiems piliečiams ir yra esminis veiksnys sprendžiant, ar reikėtų ryžtis pradėti renovaciją.

3.3 Apmokėjimo per sąskaitas schemų Lietuvoje taikymas: iššūkiai ir sprendimai

Rinkos lygis

Iššūkis: renovacijos be valstybės paramos paklausos trūkumas

Kontekstas: Konsultacijose su suinteresuotaisiais subjektais, dauguma nurodė, kad vienas iš pagrindinių iššūkių yra paskatinti renovacijos paklausą tarp galutinių naudotojų. Lietuvos Vyriausybė finansiškai remia kompleksinę renovaciją. Todėl apmokėjimo per sąskaitas schemos be šios valstybės paramos yra mažiau patrauklios. Didinant nuomojamų butų dalį taip pat mažėja susidomėjimas renovacija, kadangi tik nuomininkai turėtų naudoti iš mažesnių sąskaitų už energiją. Be to, OBS taikymo procesas, taip pat renovacijos *per se*, dažnai yra laikomas sudėtingu; pavyzdžiui, sprendimų priėmimo procesas daugiabučiame name, kur dažnai nelengva pasiekti sutarimo, nes reikalinga kvalifikuota balsų dauguma.

Siūlomi sprendimai:

Atsižvelgiant į daugialypį šio iššūkio pobūdį, siūlomi sprendimai taip pat yra įvairūs, kaip išvardyta toliau:

- ✓ informuotumo didinimas vykdant kampanijas (inicijuotas Lietuvos Vyriausybės), pabrėžiančias įvairius energetinės renovacijos privalumus² ir prieinamas paramos schemas;
- ✓ Apmokėjimo per sąskaitas schemos, kuriose dalyvauja „pagrindinė tarpininkavimo įmonė“ (OBRM(S) schemos), šiuo metu atrodo perspektyvesnės nei kitos. Taip yra todėl, kad pagrindinė tarpininkavimo įmonė yra verslo požiūriu motyvuota ir suras geriausius galimus būdus įtikinti galutinius vartotojus, tuo pačiu paskatindama visą procesą.

Techninis lygis

Iššūkis: vietinių renovacijos ekspertų trūkumas

Kontekstas: Mažesnėms / savivaldybės energetikos įmonėms dažnai trūksta techninio personalo ir valdymo gebėjimų procesui valdyti. Daugiausia energetikos įmonės teigė, kad joms trūksta apyvartinio kapitalo sukaupti techninę patirtį, nes turi daug investuoti į senos centrinio šildymo infrastruktūros keitimą.

² Įvairūs energetinės renovacijos privalumai yra papildomi poveikiai, kuriuos gali turėti pastatų renovacija ir su ja susijusios energetinio efektyvumo investicijos (pvz., padidėjusi būsto vertė, pagerintas komfortas ir sveikos vidaus aplinkos sukūrimas).

Siūlomas sprendimas:

- ✓ Vietinių renovacijos ekspertų trūkumą lemia paprastai mažas susidomėjimas OBS taikymu tarp Lietuvos energetikos įmonių ir šis trūkumas gali būti išspręstas samdant darbuotojus, kai susidomėjimas šia veikla išaugs.

Politikos / reglamentavimo lygis

Iššūkis: palaikančio reglamentavimo trūkumas

Kontekstas: Konsultacijose su suinteresuotaisiais subjektais paaiškėjo, kad kitas didelis iššūkis yra paskatinti renovacijos paklausą tarp galutinių naudotojų. Lietuvos Vyriausybė labai remia kompleksinę renovaciją. Todėl apmokėjimo per sąskaitas schemas be šios paramos yra mažiau patrauklios.

Be to, tik bankams leidžiama finansuoti renovacijos procesus Lietuvoje. Padidinus finansinių dalyvių, galinčių dalyvauti OBS scheme, skaičių galima paskatinti apmokėjimo per sąskaitas schemų taikymą. Bet kuri įmonė, pageidaujanti teikti finansines paslaugas, privalo gauti atitinkamą licenciją, išduotą pagal nacionaliniais teisės aktais nustatytą procedūrą, reguliuojančią finansinių paslaugų teikimą ir finansų institucijų veiklą. Kad gautų licenciją, įmonė turi atitikti reikalavimus, panašius į tuos, kurie taikomi bankui ar kredito įstaigai (pvz., privalomi finansiniai ištekliai, paskolų draudimas, finansinio turto garantavimas nekilnojamuoju turtu ir t. t.). Atsižvelgiant į šią kliūtį, Lietuvos bankai, Lietuvos kredito unijos ar bankai iš kitų ES šalių yra labiausiai tikėtini finansiniai dalyviai OBR scheme.

Siūlomi sprendimai:

- ✓ valstybės pastatų renovacijos paramos politikos peržiūra siekiant tinkamai integruoti apmokėjimo per sąskaitas schemas;
- ✓ kredito įstaigų licencijavimo galimybių politika turi būti peržiūrėta, kad būtų leidžiama daugiau finansų įstaigų dalyvauti renovacijos finansavime. Šioje peržiūroje dalyvautų tokie suinteresuotieji dalyviai: Lietuvos bankas, Finansų ministerija ir Lietuvos Parlamentas.

Finansinis lygis

Iššūkis: finansinių iniciatyvų trūkumas

Kontekstas: Daugelis energetikos įmonių, su kuriomis buvo konsultuotasi vykdant „RenOnBill“ projektą, nurodė, kad jos visą dėmesį skiria į savo pagrindinį verslą ir (šiuo metu) nėra suinteresuotos papildoma verslo veikla (kita nei įprasta verslo veikla). Vystoma daug didelio masto statybų projektų ir šie projektai rodo aukštas pelno maržas ir savo ruožtu traukia finansų įstaigas bei investuotojus.

Gyvenamųjų pastatų renovacijos projektai pasižymi tiek maža palūkanų norma, tiek valstybine parama, nes tai yra pagrindiniai faktoriai, dėl kurių renovacija tampa patrauklia būsto savininkams. Vis dėl to, renovacijos procesas taip pat susijęs su nemaža administracine našta

(pvz., reikalaujamų procedūrų atitikimas, sutikimo gavimas iš visų namo butų savininkų). Šie administraciniai iššūkiai daro renovacijos projektus mažiau patrauklius tradiciniams bankams.

Siūlomi sprendimai:

- ✓ kredito įstaigų licencijavimo politikos peržiūra ir tokiu būdu galimas papildomų finansuotojų ir investuotojų pritraukimas, kurie gali dinamiškiau reaguoti į pirmiau minėtus iššūkius;
- ✓ aiškių procedūrų kaip elgtis su nauja paramos schema, tokia kaip OBS, buvimas galimai paskatintų energetikos įmonės imtis aktyvesnio vaidmens. Tokių procedūrų nustatyme dalyvautų Energetikos ministerija, Aplinkos ministerija ir Lietuvos energetikos agentūra.

Informuotumas

Iššūkis: suinteresuotųjų subjektų švietimo ir informavimo trūkumas

Kontekstas: Visi konsultacijose dalyvavę suinteresuotieji subjektai nurodė, kad jiems trūksta aiškos, glaustos informacijos apie renovacijos priemones. Geriausia, kad ši informacija būtų surinkta ir pateikta interneto puslapyje, kurį administruoja nepriklausoma institucija. Taip pat, galutinių naudotojų (pvz., namų ūkių) švietimas apie energetinės renovacijos priemonių naudą buvo vienas iš tobulintinų aspektų.

Siūlomi sprendimai:

- ✓ informuotumo didinimas vykdant kampanijas, pabrėžiančias įvairius energetinės renovacijos privalumus ir prieinamas paramos schemas;
- ✓ bandomasis projektas mažiau aktyvioje savivaldybėje, su valdžios institucijos parama (pvz., Energetikos ministerijos, Aplinkos ministerijos, Lietuvos energetikos agentūros ar pan.) taip pat gali būti svarbus žingsnis OBS taikymui Lietuvoje. Vis dėlto, net ir bandomoji schema mažesnėje energetikos įmonėje pavyktų tik su valstybės finansine parama.

Santrauka

Remiantis pirmiau nurodytų iššūkių, konteksto ir siūlomų sprendimų analize, lentelėje žemiau apibendrinami galimi tolesni žingsniai, skirti palengvinti apmokėjimo per sąskaitas schemų taikymą Lietuvoje.

Dalyvaujantys subjektai	Galimas indėlis apmokėjimo per sąskaitas schemų taikymui Lietuvoje
Energetikos ministerija, Aplinkos ministerija, Lietuvos energetikos agentūra, savivaldybės	Informuotumo didinimas pabrėžiant įvairius energetinės renovacijos privalumus ir prieinamas paramos schemas
Energetikos ministerija, Aplinkos ministerija, Lietuvos energetikos agentūra, savivaldybės	Bandomasis projektas mažesnėje savivaldybėje, su valdžios institucijos parama

Energetikos ministerija, Aplinkos ministerija,
Valstybinė energetikos reguliavimo taryba,
nacionalinis bankas

Kredito įstaigų licencijavimo ir valstybės pastatų renovacijos paramos politikos ir reglamentavimo peržiūra

4 Pasibaigus „RenOnBill“ projektui

„RenOnBill“ projektas baigtas 2022 m. balandžio mėn., todėl šiomis gairėmis siekiama prisidėti prie būsimo apmokėjimo per sąskaitas schemų taikymo Lietuvoje padarant 3 metų tyrimo žinias ir įžvalgas prieinamas bei pasiekiamas ir pasibaigus projektui.

Šios gairės yra tik vienas žingsnis kelyje link didesnės energetinės renovacijos masto, teisingo perėjimo prie kitokios energetikos ir tuo pačiu klimato apsaugos. Jose kalbama apie apmokėjimo per sąskaitas schemas kaip privataus finansavimo būdo inovaciją gyvenamųjų pastatų energetinei renovacijai. Nors šis dokumentas pirmiausia skirtas Lietuvos skaitytojams, jame taip pat pateikiamos platesnei auditorijai skirtos bendros įžvalgos apie pagrindinius aspektus, į kuriuos reikia atsižvelgti taikant apmokėjimo per sąskaitas schemas.

Tikimės, kad skaitytojai remsis RenOnBill“ projekto darbu ir kviečiame visus suinteresuotuosius subjektus, kurie domėjosi apmokėjimo per sąskaitas schemomis, laisvai naudotis šiomis gairėmis, kad pasiremtų savo darbe taikydami tokias schemas savo aplinkoje.

Daugiau informacijos apie apmokėjimo per sąskaitas schemas ir „RenOnBill“ projekto darbą galite rasti šiuose ištekliuose:

- [„RenOnBill“ projekto interneto svetainė](#)
- [„RenOnBill“ brošiūra](#)
- Ataskaita [„Pastatų energetinės renovacijos apmokėjimo per sąskaitas schemų apžvalga“](#) (2020 m. sausio mėn.)
- Ataskaita [„Gyvenamųjų pastatų renovacijos rinka Vokietijoje, Italijoje, Lietuvoje ir Ispanijoje“](#) (2020 m. gegužės mėn.)
- Ataskaita [„Gyvenamųjų pastatų sektoriaus stiprinimas pasitelkiant apmokėjimo per sąskaitas schemas – Taikymo potencialas ES“](#) (2020 m. lapkričio mėn.)
- Politikos santrauka [„Apmokėjimo per sąskaitas schemas paspartins Renovacijos bangą ir ekonomikos atkūrimą“](#) (2021 m. kovo mėn.)
- Politikos santrauka [„Apmokėjimo per sąskaitas schemas padės valstybėms narėms įgyvendinti savo ekonomikos atkūrimo ir atsparumo planus“](#) (2021 m. rugsėjo mėn.)

- Mokslinis straipsnis „Energetinio efektyvumo priemonių rėmimas gyvenamųjų pastatų sektoriuje. Apmokėjimo per sąskaitas schemų atvejis“ (2021 m. lapkričio mėn.)
- Mokslinis straipsnis „Gyvenamųjų pastatų efektyvumo priemonių finansinio ir energetinio efektyvumo analizė. Tikimybinis požiūris“ (2021 m. gruodžio mėn.)

5 Bibliografija

Bertoldi, P., et al. (2002). Kaip finansuoti energetinės renovacijos pastatus: esami ir kuriami finansiniai instrumentai ES. Gauta 3, 2021 m. rugsėjo 3 d., iš <https://doi.org/10.1002/wene.384>

Bianco, V., et al. (2021). Verslo modeliai, skirti remti energetinę renovaciją gyvenamuosiuose pastatuose. Apmokėjimo per sąskaitas programų atvejis. Gauta 2022 m. sausio 10 d., iš <https://doi.org/10.1016/j.egyr.2022.01.188>

Bianco, V., Sonvilla, P.M. (2021). Energetinio efektyvumo priemonių gyvenamųjų pastatų sektoriuje rėmimas. Apmokėjimo per sąskaitas schemų atvejis. Gauta 2021 m. gruodžio 10 d., iš <https://doi.org/10.1016/j.egyr.2021.07.011>

Boston Consulting Group (2021). „Climate Paths 2.0“. Klimato ir Vokietijos būsimo vystymosi programa. Gauta 2021 m. lapkričio 20 d., iš <https://www.bcg.com/de-de/climate-paths>

Milin, C. (2020). Link „integruotų būsto renovacijos paslaugų“ plataus masto diegimo Europoje. 1–13.